

**ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**(Велентесенко Є. Ю., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Кот Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Фоменко О. С., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна**

Вивчення історико-педагогічної спадщини нашого народу дозволяє стверджувати, що найбільш повно народний освітньо-виховний потенціал українців відбився у козацькій педагогіці як частині народної педагогіки [3, 5]. Вітчизняні науковці вказують, що козацька педагогіка є могутнім чинником формування національної свідомості, ментальних настанов українця. А її здоров'язбережувальний потенціал може стати основою усієї системи фізичного виховання підростаючого покоління [1, 2, 4].

Проте аналіз практики роботи сучасних дошкільних закладів показує, що здоров'язбережувальні традиції козацької педагогіки використовуються не в повному обсязі – переважно у вигляді козацьких розваг. Вихователі мають обмежені знання з історії козацтва, наслідком чого є поверхневе уявлення дітей про українське козацтво, не розуміння змісту деяких народних ігор на козацьку тематику. Бажання наслідувати козаків у досягненні козацького гарту виявляє незначна частина дошкільників.

Отже, виникає суперечність між визнанням місця і ролі козацької педагогіки у вихованні підростаючого покоління та спрощеному підході до втілення надбань козацької педагогіки, особливо її здоров'язбережувальних традицій у навчально-виховний процес закладу дошкільної освіти. Необхідність розв'язання даної суперечності визначило проблему нашого дослідження: необхідність козацького виховання та відновленні його кращих здобутків у практиці тіловиховання й здоров'язбереження починаючи з дошкільного віку.

Метою нашої роботи стало теоретичне обґрунтування та експериментальна апробація педагогічних умов впровадження здоров'язбережувальних традицій козацької педагогіки у процес фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку. За для реалізації мети нами була розроблена Програма виховання майбутнього козака / козачки.

Експериментальна робота з запровадження програми відбувалася в дошкільних закладах селищ Новоолександрівської сільської територіальної громади (Новоолександрівка та Старі Кодаци) Дніпропетровської області, які з 1770 років входили до козацької паланки Запорозької Січі і були створені за розпорядженням отамана П. Кальнишевського. Тому програма, окрім спрямування на фізичного виховання та оздоровлення дошкільників, також містила розділи з вивчення історії рідного козацького краю, що сприяє створенню емоційного підґрунтя, яке підсилює мотивацію дітей щодо власного фізичного гарту та збереження здоров'я, а головне – формує патріотичні настанови.

Зміст програми складали такі розділи і підрозділи:

1. Моя рідна Батьківщина має назву Україна (вивчення історії рідного краю).

Очікуваний результат: поверхнєве розуміння понять: «Батьківщина», «родина», «предки», «нащадки»; бажання дізнатися про своїх предків; захоплення історією та дивами природи України; стисло розповісти про свою родину та Батьківщину; читати напам'ять поезії про родину, рідний край, Україну.

2. Коли стелиться доріжка, козакові не до ліжка (туристично-краєзнавча робота).

Очікуваний результат: поверхнєве розуміння поняття «мала батьківщина»; бажання дізнатися про своє місто, селище його історію; стисло розповісти про своє рідне місто, селище, вулицю; знати видатні пам'ятки свого міста, читати напам'ять поезії про рідне місто, селище; уміти активно та екологічно доцільно проводити час на природі та під час екскурсій.

3. Цілий день я слухав би і ціліську ніч про козацьку славу – Запорозьку Січ (вивчення історії Запорозького козацтва):

- *Гей козаченько – хоробре серденько*

Очікуваний результат: Розуміння понять «історія», «козак», «характер»; стисло розповісти про козаків, їх зовнішній вигляд та риси характеру; серед зображень знаходити та впізнавати козака; бажання сформувати у себе ті ж риси характеру, що й у козаків.

- *До булави треба голови*

Очікуваний результат: розуміння понять: «кошовий» («курінний») «отаман», «гетьман», «писар»; назвати ключові посадові обов'язки гетьмана, кошового та курінного отамана, писаря; уміння пояснити призначення керівників та посадовців; повага до керівників – осіб, яким довірено приймати рішення; бажання бути лідером.

- *На Січі гуртувались, козаками називались*

Очікуваний результат: розуміння понять: «рів», «вал», «паля», «частокіл», «курінь», «майдан»; знати місця поселення козаків біля м. Дніпро; стисло розповісти про облаштування Січі; зображувати козацький курінь.

- *У військових іграх козаки гартували силу свою, щоби дух козацький був незламним у бою*

Очікуваний результат: розуміння понять: військова підготовка, козацький гарт, козацькі військові ігри, Розуміння значення вправ для здорового способу життя; бажання стати сильним й дужим як козаки

- *Жупан, сорочка, гарний шлик – це лицарський святковий лик*

Очікуваний результат: розуміння понять: «жупан», «сорочка», «шаровари», «пояс», «чоботи», «шлик», «спідниця», «запасака», «дівочий вінок»; розпізнавати основний козацький одяг; перелічити предмети козацького одягу, стисло розповісти, як одягався козак (козачка); відтворювати український орнамент; бажання одягатися у вишивану сорочку.

- *Козакові шабля – сестриця*

Очікуваний результат: розуміння понять: «зброя», «спис», «шабля»; уміння розпізнавати види козацької зброї, розповідати про їх застосування; обережність у поводженні із зброєю та її іграшковими варіантами.

- *Свято Покрови – козацька святиня, Січі Березиня*

Очікуваний результат: розуміти сучасну сутність свята – свято захисників і захисниць України; знання правил поведінки на святі.

- *Поки Дніпро пливе, Україна не вмере*

Очікуваний результат: розуміння понять: «загарбники», «захисник Батьківщини», «ЗСУ», «Герой України»; поважливе ставлення до воїнів ЗСУ.

«Тренуємо дух і тіло, козаком станем умілим» (вправління у козацькому гарті)

- *Ну хто не зна, що запорожці були відважні й дужі?*

Очікуваний результат: розуміння понять: «здорове тіло», «здоровий дух (сила волі, прагнення перемогти ворога)», «козацькі ігри та забави»; розуміти значення фізичних вправ та загартовування для зміцнення здоров'я та фізичного розвитку; дбати про своє здоров'я, активно займатися фізичними вправами; назвати прислів'я та приказки про здоров'я; перелічити козацькі ігри та їх правила; гратися у козацькі ігри; бажання набути козацького гарту.

- *Проведення традиційного літнього спортивного свята «Козацька слава лине крізь віки»*

Очікуваний результат: Задоволення від участі у козацьких іграх, змаганнях; бажання розвивати тілесні сили та силу духу для перемоги у грі.

В межах даної програми ми здійснювали таку роботу:

1. Поширення серед вихованців та їх родин інформації про козацький національно-визвольний рух. Залучення батьків до вивчення та впровадження ідей козацької педагогіки: за допомогою батьків відбувалася туристично-краєзнавча робота, вони брали участь у фотовиставки, святах, змаганнях та конкурсах, у Весняній толоці з озеленення та благоустрою ЗДО.

2. Залучення дітей до славної історії українського козацтва, Запорізької Січі: вивчення героїчного життя, високого військового мистецтва козаків на матеріалі легенд, оповідань, переказів тощо. З цією метою в групі був оформлений «Куточок козацької слави» – з необхідними матеріалами (портрети гетьманів, кошових отаманів), літературою про життя козаків, їх традиції, культуру та побут, ляльками у козацькому одязі, розмальовками, дидактичними іграми («Приготуй козака до походу», «Козацькі куховари», пазли «Запорозька Січ», «Козацький курінь» та ін.).

3. Збагачення рухової діяльності дітей «козацьким змістом»: практичне вправління у фізичному гарті, що передбачало розвиток сили, витривалості, спритності, швидкості, загартовування й зміцнення організму.

Була розроблена система роботи з оздоровлення дошкільників, яка включала: гігієнічні та загартовувальні заходи з використанням елементів фітотерапії; комплекси ранкової та гігієнічної гімнастики після сну за сюжетом козацьких оповідань; заняття з фізичної культури, побудовані на матеріалі народних ігор та сюжетах легенд, пісень, казок про козаків. Більшість вправ на цих заняттях мали сюжетний характер: «Пливемо на Чайці», «Вправний козак», «Вершники»; «У дніпрових плавнях», «Пластуни», «Козацька розвідка», «Характерники» та ін., що спонукало дітей до вияву наполегливості, витривалості, сили. До їх змісту включалися козацькі марші, українські народні рухливі ігри («Ой, щит, щит», «Латка-Битка», «Козацька каша», «Мости», «Зняти шапку», «Варена рибка», «Огірочки» та ін.), козацькі лічилки та мирилки.

Підсумковими формами роботи за кожним блоком програми були спортивні розваги. Їх основний зміст складали рухливі ігри та ігри-естафети, які об'єднувалися певним сюжетом: «На Хортиці», «Козацький курінь», «Слава козацька не вмре, не загине...», «Подолання дніпрових порогів та ін. Під час розваг ми знайомили дітей із забавами та піснями козацької доби, козацькими танцями, гумором. Також передбачалося розв'язання проблемних завдань: «Таємниця козацького прізвища», «Хто на портреті?», «Впізнай і назви», «Переправляємося через пороги» та ін.

Включення козацького змісту відбувалося з врахуванням таких вимог: дітям мають бути знайомі запропоновані фізичні вправи, а фольклорний матеріал (примовки, загадки, легенди, казки, прислів'я тощо) – відповідати віковим особливостям; педагог має враховувати, з одного боку, розвивальний характер навчального матеріалу, а з іншого – його козацький колорит [2].

Експериментальна робота довела, що ознайомлення старших дошкільників з життям, військовою підготовкою, військовими подвигами козаків сприяло формуванню бажання «бути справжнім козаком». А це бажання виступило стійким мотивом щодо власного фізичного вдосконалення. Діти з більшим старанням виконували фізичні вправи, з захопленням брали участь у іграх, змаганнях, святах на козацьку тематику, що позначилося на показниках фізичної підготовленості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк В.М. Пріоритети козацьких звичаїв і традицій у системі національного виховання молоді. *Освіта*. 2016. №31. С. 6-7.
2. Золочевський В.В. Українська козацька педагогіка про фізичне виховання і загартування особистості. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. 2018. № 28. С. 44-48.
3. Концепції української козацької педагогіки [за заг. ред. Ю. Руденка та М. Стельмаховича]. *Освіта*. 2007. № 32. Спец. вип.
4. Кот Н. А. Формування основ національного менталітету дітей дошкільного віку засобами фізичної культури. *Регіональні аспекти реалізації національної доктрини у розвитку дошкільної освіти* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ-Глухів, 2002. С. 84-88.
5. Приступа Є.Н. Народна фізична культура українців. Львів: УСА, 1995. 254 с.